

Spis treści

Skróty	XI
Oznaczenia	XII
Powołania w tekście	XII
Notacja nazw taksonomicznych	XIII
Przedmowa	XV
Dla kogo jest ta książka?	XV
Botanika jako dziedzina farmacji	XVI
Hipotezy i zakres opracowania	XVII
Historia materii medycznej, botaniki farmaceutycznej i farmakognozji w opracowaniach	XVIII
Polecane bibliografie	XXIV
Metodyka	XXIV
Ważne zastrzeżenie	XXVIII
Podziękowania	XXVIII
1. Wprowadzenie	1
2. Roślina lecznicza, materia medyczna i pokrewne pojęcia podstawowe	5
Podsumowanie rozdziałów 1–2	10
3. Tożsamość biologiczna surowców uważanych za roślinne	11
3.1. Problem tożsamości grzybów	13
3.2. Surowce związane z owadami	15
3.3. Lecznicze organizmy morskie uważane za rośliny	16
3.4. Surowce zwierzęce i zwierzęta lecznicze	17
3.5. Surowce „roślinne” powstałe przy udziale owadów	18
Podsumowanie rozdziału 3	21

4. Bogactwo dawnej materii medycznej	23
4.1. Dogłębne badanie przyrody	23
4.2. Poznawanie materii medycznej odległych krajów i kultur	27
4.3. Etymologia i leksykografia medyczno-farmaceutyczna oraz historia naturalna	33
Podsumowanie rozdziału 4	36
5. Zainteresowania naukowe farmacji	37
6. Początki farmakognozji surowców roślinnych	39
6.1. Materia medyczna w teorii sygnatur	41
6.2. Krytyka sygnaturyzmu	43
6.3. Chemiczne metody badania materii medycznej	50
6.3.1. Analiza chemiczna i metoda rozpuszczalnościowa	50
6.3.2. Metoda sensualna, czyli organoleptyczna	64
6.3.3. Indykatory naturalne	68
6.4. Badania fizjologiczne i kliniczne	71
6.4.1. Ocena danych literaturowych	71
6.4.2. Eksperymenty fizjologiczne	72
6.4.3. Historia medyczna, testy kliniczne	76
6.5. Ewolucja metod badawczych w XVIII i na początku XIX w.	77
Podsumowanie rozdziału 6	79
7. Kierunki rozwoju farmakognozji	81
7.1. Wykrywanie fałszerstw surowców leczniczych	81
7.2. Izolacja czystych metabolitów z surowców roślinnych	83
7.3. Rozwój chemii surowców i farmakologii substancji roślinnych	94
7.4. Rozwój anatomii roślin	102
7.5. Początki mikroskopowej botaniki farmaceutycznej	126
7.6. Początki mikrohistochemii roślin i krystalografii farmaceutycznej	131
7.7. Poszukiwania zamienników i namiastek	141
7.8. Odpowiedniki roślin leczniczych we florach egzotycznych	151
7.9. Materia medyczna i farmakognozja jako dziedziny nauki	153
7.10. Ikonografia farmakognostyczna	154
Podsumowanie rozdziału 7	155
8. Botanika linneuszowska w farmacji	157
8.1. Rozprzestrzenianie się nomenklatury i diagnoz LINNEUSZA w farmacji	158
8.2. Opór tradycji i błędy	167
8.3. Identyfikacja gatunkowa a losy surowców leczniczych	170
8.4. <i>Materia medica</i> LINNEUSZA i jej kontynuatorzy	172
8.5. Wspólny rozwój taksonomii i farmakognozji	180
8.6. <i>Corollaria</i> , system naturalny oraz ich przełomowy wpływ na farmakognozę. Anatomia surowca roślinnego a taksonomia	193
8.7. Krytyka i rozwój chemotaksonomii	206
Podsumowanie rozdziału 8	214

9. Standaryzacja morfologiczna surowca	217
9.1. Wprowadzanie terminologii botanicznej do farmacji	217
9.2. Terminy botaniczne jako nazwy konkretnych surowców	221
9.3. Autoryzowanie terminów morfologicznych i nazw surowców	222
Podsumowanie rozdziału 9	223
10. Standaryzacja taksonomiczna surowca	225
10.1. Protologi gatunków oparte na surowcach leczniczych	228
10.2. Trudności w badaniu surowców leczniczych i określaniu ich gatunków	231
10.3. Redukcjonizm w taksonomii gatunków macierzystych	239
10.4. Farmakognozja bez taksonomii	241
10.5. Długo nierozpoznawane gatunki macierzyste	243
10.6. Standaryzacja taksonomiczna surowca leczniczego w wieku XX	246
Podsumowanie rozdziału 10	247
11. Standaryzacja nomenklatoryczna w farmacji	249
11.1. Nadmiar nazw roślin lub surowców	249
11.2. Upraszczenie i normalizacja nomenklatury	250
11.3. Nazwy tajemne surowców i preparatów	253
11.4. Nazwy egzotyczne lub fantazyjne i ich łatinizacja	255
11.5. Eponimy i hagianimy	258
11.6. Homonimy	259
11.7. Psucie nomenklatury materii medycznej	262
Podsumowanie rozdziału 11	266
12. Gatunki rzadkie w literaturze	267
12.1. Rzadko wspominane gatunki i surowce lecznicze	269
12.2. Rzadko wspominane zamienniki (rośliny równorzędne leczniczo)	274
12.3. Powrót do zarzuconych surowców leczniczych	277
Podsumowanie rozdziału 12	278
13. Towaroznawstwo surowców leczniczych i handel	279
13.1. Trasy dowozu i handel hurtowy	281
13.2. Farmacja a drogistyka	283
Podsumowanie rozdziału 13	285
14. Taksonomia przeciw hiperklasyfikacji surowców	287
14.1. Nauka o korze chinowej – chinologia	287
14.2. Inne hiperklasyfikacje	298
Podsumowanie rozdziału 14	301
15. Kolekcje i katalogi materii medycznej	303
15.1. Kolekcje i ich przeznaczenie	303
15.2. Pozataksonomiczne typowanie materii medycznej	306

15.3. Interpretacja taks, dozariuszy i ofert handlowych	308
Podsumowanie rozdziału 15	309
16. Poszerzanie i rozpowszechnianie wiedzy farmaceutycznej	311
16.1. Poszukiwania nowych danych i katalogowanie wiedzy	311
16.2. Materia medyczna w źródłach florystycznych	316
16.3. Powielenia i plagiaty	318
16.4. Dyspensatoria powszechne i farmakopee powszechne	320
16.5. Przedruki farmakopei	322
16.6. Dzieła farmaceutyczne dwu- i wielojęzyczne	323
Podsumowanie rozdziału 16	324
17. Postęp badań materii medycznej po 1870 r.	325
Podsumowanie rozdziału 17	334
18. Polskie odkrycia i badania roślin leczniczych	335
Podsumowanie rozdziału 18	339
19. Obraz farmacji i leku przez pryzmat materii medycznej	341
19.1. Typologia źródeł	342
19.2. Spojrzenie ilościowe	346
19.3. Spojrzenie terapeutyczne	347
19.4. Chronologia	348
19.5. Przemysłowe zainteresowania farmacji	351
Podsumowanie rozdziału 19	355
20. Klasyfikacje i systemy materii medycznej	357
20.1. Graficzne początki klasyfikacji materii medycznej i taksonomii roślin	357
20.2. Klasyfikacje wydzielin roślinnych	366
20.3. Pozataksonomiczne systemy materii medycznej	369
20.4. Zestawy surowców i preparatów do receptury	381
20.5. Skład i ewolucja zestawów	383
Podsumowanie rozdziału 20	387
21. Wyodrębnianie się dziedzin wiedzy o materii roślinnej	389
21.1. Materia pokarmowa	390
21.1.1. Surowce spożywcze w terapii	391
21.1.2. Kierunek encyklopedyczny	394
21.1.3. Nazwy farmaceutyczne produktów spożywczych	395
21.2. Toksykologia roślin i jej odległe skutki dla wiedzy o leku. Materia toksykologiczna	395
21.2.1. Poszukiwanie nowych danych	397
21.2.2. Siedlisko a właściwości roślin	403
21.2.3. Poszukiwania reguł i zależności	404
21.2.4. Trujące rośliny jako leki. Systemy trucizn	406
21.2.5. Rozwój wiedzy o niestałości składu roślin leczniczych	418

21.2.6. Kolejne źródła zmienności składu leku roślinnego	428
21.3. Początki mikrobiologii i fitopatologii	430
21.3.1. Poznawanie grzybów mikroskopijnych i grzybowych chorób roślin	430
21.3.2. Odkrycie bakterii i drożdży w XVII w.	437
21.3.3. Mikroorganizmy a pojęcie choroby	439
21.3.4. Grzyby chorobotwórcze i „medycyna roślinna” I poł. XIX w.	442
21.3.5. Teoria jadów i wyziewów. Botaniczne wyniki poszukiwań czynników chorobotwórczych	446
21.4. Materia chirurgiczna	451
21.4.1. Naturalne surowce chirurgiczne i sporządzane z nich materiały	452
21.4.2. Nowe surowce i materiały w systemie antyseptycznym LISTERA i później	461
21.4.3. Roślinne materiały elastyczne, pęczniące i klejące	471
21.5. Środki stosowane zewnętrznie	476
21.6. Materia kosmetyczna	477
21.7. Materia weterynaryjna	482
Podsumowanie rozdziału 21	483
22. Zagadnienia apteczne i recepturowe związane z roślinną materią leczniczą	487
22.1. Trwałość surowców i preparatów w praktyce aptecznej	487
22.1.1. Aromaty i surowce o mocnym smaku	488
22.1.2. Inne surowce i przetwory roślinne. Reguły zbioru i suszenia	491
22.1.3. Preparaty i leki złożone	494
22.2. Preparaty galenowe	496
22.2.1. Przetwory galenowe w ścisłym znaczeniu	496
22.2.2. Stosowanie nieprzetworzonych roślin leczniczych	499
Podsumowanie rozdziału 22	500
23. Nazwa i jej wartość definiująca w naukach farmaceutycznych	503
23.1. Zrywanie z łaciną	504
23.2. Zrywanie z tradycją	506
23.3. Zrywanie z nomenklaturą naukową	507
Podsumowanie rozdziału 23	509
Bibliografia	511
Uzupełnienia	565
Indeks łacińskich nazw taksonomicznych	567
Indeks rzeczowy	589
Indeks osób	611